

A stylized, flat-design illustration of a rural landscape. The background features rolling hills in shades of yellow, orange, and blue. Various houses are scattered throughout: a pink house with a red roof and yellow windows on a hill, a yellow house with a black roof, a red house with a black roof, and a white house with a red roof. A red tractor is visible on a hill. There are several green pine trees and some deciduous trees with simple branch structures. The sky is a solid light blue.

KESTÄVÄN KASVATUKSEN KÄSIKIRJA

Hämeenkyrön kunnan
perusopetus

Kestävä tulevaisuus ja tulevaisuustaidot

Tämä kestävyiden käsikirja on luotu helpottamaan opettajien kestävyyskasvatustyötä. Oppilaiden luontosuhde, arvot ja tulevaisuuden visiot saavat vanhan pohjan peruskoulun aikana ja meillä opettajilla on tärkeä tehtävä pohtia kestävyttä ja tulevaisuutta yhdessä lasten kanssa. On tärkeää, että kestävyiden teemat ovat suunnitelmallinen osa opetusta ja koulun arkea. Tie kohti kestävä koulua vaatii pitkäjänteistä ja jatkuvaa toiminnan kehittämistä sekä yhteistyötä niin oppilaiden, koulujen kuin koko kunnan tasolla.

Kouluissa kohti kestäväää tulevaisuutta

*Niina Mykrä, tutkijatohtori,
Jyväskylän yliopisto, Koulutuksen tutkimuslaitos*

Minulla on unelma: osaisimmepa tavoitella kestävyyttä - sitä, että hyvinvointia riittäisi kaikille, tarpeeksi ja ikuisesti. Kaikilla tarkoitan myös muuta luontoa kuin ihmisiä, myös tulevaisuudessa. Kun on tarpeeksi, ei ole liikaa vaan kohtuullisesti. Ikuisuus puolestaan merkitsee mahdollisuutta jatkuvuuteen ja elämän uusiin sukupolviin monenlaisissa ekosysteemeissä. Tätä voidaan kutsua planetaariseksi hyvinvoinniksi. Koulun tehtävä on omalta osaltaan toteuttaa tätä unelmaa.

Valitettavasti unelma on vielä kaukana. Tutkimukset osoittavat, että elämme keskellä ympäristöhätätalaa ja kestävyyskriisiä, joiden ratkaiseminen on nykyisten aikuisten vastuulla. Kestävyysosaamista tarvitaan kuitenkin myös tulevaisuudessa. Koulutuksen rooli on antaa lapsille ja nuorille vaikuttamistaitoja sekä eväitä nähdä toimintamme positiiviset ja negatiiviset vaikutukset planeettaamme.

Jokaisen oppiaineen tavoitteena planetaarinen hyvinvointi

Jokaisella oppiaineella on kestävyysosaamisen näkökulmasta oma tehtävänsä. Ei riitä, että luonnontieteet kertovat luonnon järjestelmistä, vaan nykyisten haasteiden voittamiseen tarvitaan kykyä yhteistyöhön ja kansainvälisiin keskusteluihin, ymmärrystä historiasta ja yhteiskunnasta, kädentaitoja ja luovuutta, kykyä löytää terveyttä ja hyvinvointia luonnosta, eettistä ajattelua ja arvoja, mutta myös kykyä matemaattiseen ajatteluun ja mittakaavojen ymmärrykseen. Oppiaineiden linkit planetaariseen hyvinvointiin on hyvä tuoda opetuksessa näkyviksi. Asioiden käsittely yhdessä monialaisesti auttaa oppilaita hahmottamaan monimutkaista kokonaisuutta. Yhteistyösä opettajienkin ymmärrys lisääntyy erilaisten näkökulmien myötä.

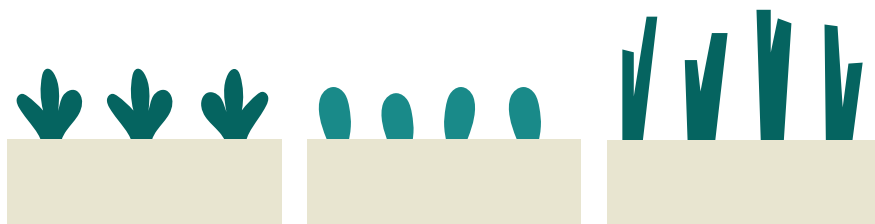
Kolme isoa haastetta

Kouluilla on kuitenkin kestävyys- ja ympäristöasioissa kolme isoa haastetta: ajan priorisointi, sitoutuminen ja tulevaisuuden taitojen opettaminen. Aikaa ei voi ostaa lisää, sitä on aina 24 tuntia vuorokaudessa, 7 päivää viikossa. Kilpailevien tavoitteiden keskellä ympäristö- ja kestävyyskysymykset saattavat pudota tehtävien töiden joukosta, koska monille muille asioille on tarkat deadlinet ja toteuttamispäivät. Lopulliselle ympäristökatastrofille määräaikaa ei onneksi vielä ole – mutta tulee, mikäli emme osaa priorisoida luontoa ja ympäristöä. Kestävyysasioiden priorisoinnissa voi auttaa yhteiset sopimukset sekä konkreettiset toimintamallit ja niiden toteutumisen seuraaminen.

Usein opettajat kokevat, että ympäristöasiat eivät etene, koska niin moni muu ei ole sitoutunut asiaan. Myös ympäristöteeman käsittelyssä tulee varata aikaa yhteiseen, kaikkia osapuolia osallistavaan keskusteluun. Tämä auttaa yhteisten tavoitteiden laatimisessa ja hahmottamisessa. Ristiriitoja ei pidä pelätä, vaan erilaiset näkökulmat laajentavat toiminnan mahdollisuuksien kirjoa. Koulutuksista saatava tieto luonnon tilasta ja toiminnan ympäristövaikutuksista saattaa avata silmiä ja mahdollistaa keskustelun myös yksikön ulkopuolisten kollegoiden kanssa. Tämä auttaa myös huomaamaan, ettei kestävyysasioiden edistäminen ole yksin tai pienessä ryhmässä puurtamista, vaan sitä tehdään kaikissa kouluissa ympäri Suomea!

Yhdessä kaikki on mahdollista

Puhe koulussa tehtävien toimien mitättömyydestä suurten ympäristöongelmien edessä on yleistä opettajienkin keskuudessa. Tekojen merkitystä ei kuitenkaan kannata vähätellä, sillä kukaan ei tiedä, millaiset teot ja tulevaisuuden taidot ovatkin lopulta tärkein ympäristökysymysten ratkaisija. Helppojen arkipäivän valintojen oppiminen koulussa on tärkeää, mutta vielä tärkeämpää on auttaa oppilaita kartoittamaan kokonaisuuksia, löytämään prosesseja ja ymmärtämään systeemejä, jotta yhteydet yksilöiden ja yhteisöjen toiminnan ja ympäristöongelmien välillä hahmottuvat. Yhdelle opettajalle tämä on vaativa tehtävä, mutta pitkäjänteisen ja suunnitellun kestävyiden polun avulla myös opettajan taakka kevenee. Yhdessä kaikki on mahdollista.

Ilmastovastuullinen Hämeenkyrö

*Ritva Asula-Myllynen, elinympäristöjohtaja,
Hämeenkyrön kunta*

Hämeenkyrön kunta on halunnut toimia vastuullisesti jo pitkään. Esimerkiksi Mahnalan Ympäristökoululla alkoi ympäristökasvatus jo 1990-luvulla, jolloin ilmastomuutos ei vielä ollut yleinen puheenaihe. Kaikki kunnan päiväkodit ovat Vihreän lipun päiväkoteja. Kyseinen kansainvälinen sertifikaatti myönnetään toiminnan jatkuvasta kehittämisestä kestävämmäksi. Luonteva jatko edellisille oli, että Hämeenkyrön kunnanvaltuusto päätti 13.3.2017, että kunta liittyy Pirkanmaan ensimmäisenä kuntana Hinku-verkostoon, jota koordinoi Suomen Ympäristökeskus (SYKE). Hinku-verkosto on vuonna 2008 Suomen ympäristökeskuksen perustama ilmastomuutoksen hillinnän edelläkävijöiden verkosto, joka kokoaa yhteen kunnianhimoisiin päästövähennyksiin sitoutuneet kunnat, ilmastoystävällisiä tuotteita ja palveluita tarjoavat yritykset sekä energia- ja ilmastoalan asiantuntijat. Vuonna 2019 Hämeenkyrö aloitti Hinku-ilmastokummi -yhteistyön lin kunnan kanssa. lin ja Hämeenkyrön perusopetuksen ilmasto- ja kestävyyskasvatushanke (2022-2024) on ollut jatkumoa tälle yhteistyölle. Hinku-kunnat ovat asettaneet tavoitteekseen vähentää kasvihuonekaasupäästöjä 80 prosenttia ajalla 2007-2030. Eri palvelualueilla on toteutettu ilmastotoimia ja kunta on myös liittynyt kuntien ja valtion väliseen energiatehokkuussopimukseen.

Kunnan ilmastotavoitteet kytkeytyvät kansainvälisiin YK:n kestävän kehityksen Agenda 2030 -tavoitteisiin, kansallisiin ja maakunnallisiin tavoitteisiin. Kunta on päivittänyt ilmasto-ohjelmaansa vuonna 2024. Päivitystyö tuli ajankohtaiseksi, kun kuntaan päivitettiin uusi strategia 2023. Vastuullisuus on yksi kunnan strategisista arvoista. Kuntastrategiassa sitoudutaan siihen, että toimimme vastuullisesti omaan toimintaan, omaisuuteen, ympäristöön ja asukkaiden arkeen liittyvissä asioissa. Kestävyystavoitteet sisältävät lisäksi talousvastuun tunnistamiseen.

On tärkeää muistaa, että alueen ilmastopäästöt syntyvät toimijoidensa summana, eikä kunta yksin pysty vaikuttamaan niiden vähentämiseen. Kunnalla on kuitenkin keskeinen rooli ilmastotyössä strategian toteuttajana omalta osaltaan. Vuoropuhelun ylläpitämisen lisäksi kunta kannustaa ja mahdollistaa asukkaille, yrityksille ja muille toimijoille erilaisia valintoja, joilla ne voivat vähentää omia päästöjään.

HÄMEENKYRÖN KUNTASTRATEGIASTA

- *Vastuullisuus on yksi arvoistamme: vastuullisuutta omasta toiminnasta, omaisuudesta, ympäristöstä ja kestävästä arjesta*
- *Kestävyys- ja talousvastuun tiedostava kunta on yksi päämäärästämme*
- *Yhtenä avaintavoitteena on, että ilmasto-ohjelman toteuttaminen vahvistaa Hämeenkyrön asemaa veto- ja pitovoimaisena Pirkanmaan vehreänä helmenä*
- *Muita tavoitteitamme on mm. osallistua toimivien joukkoliikenneyhteyksien kehittämiseen sekä parantaa kävelyn ja pyöräilyn olosuhteita*
- *Haluamme tukea kestävän elämäntavan mukaisia valintoja sekä turvata varhaiskasvatuksen Vihreän lipun ja Mahnalan Ympäristökoulun opetuksen jatkuvuutta kestävän tulevaisuuden kasvatuksessa*
- *Toimenpiteinä mm. tuomme esiin Hämeenkyrölle ominaista vahvaa luontosuhdetta, etsimme uusia tapoja toteuttaa kestävää taloutta ja osallistumme Agenda 2030 -tavoitteiden toteuttamiseen*

Agenda 2030

YK:n jäsenmaat sopivat vuonna 2015 kestävän kehityksen toimintaohjelmasta ja tavoitteista. Tästä kestävän kehityksen globaalista toimintaohjelmasta käytetään nimeä Agenda 2030. Toimintaohjelman pyrkimyksenä on poistaa äärimmäinen köyhyys ja turvata ihmisten hyvinvointi ympäristölle kestävällä tavalla. Ohjelma sisältää 17 päätavoitetta, jotka maiden tulisi saavuttaa vuoteen 2030 mennessä.

Agenda 2030 toimii myös pohjana Suomessa tehtäville opetuksen ja varhaiskasvatuksen asiakirjoille. Kestävän tulevaisuuden opetus nähdään elinikäisen oppimisen osana ja laadukkaan koulutuksen edellytyksenä. Agenda 2030 pohjalta laadittu *Kestävän tulevaisuuden opettamisen tiekartta* painottaa opetuksen kolmea tavoitekokonaisuutta. Kognitiivinen tavoite on, että oppija ymmärtää kestävyiden haasteita ja monimutkaista luonnetta sekä tutkii ristiriitaisia ja vaihtoehtoisia selityksiä. Sosioemotionaalinen tavoite on, että oppija rakentaa kestävyttä tukevia perusarvoja ja asenteita. Toiminnallinen tavoite on, että oppija sisäistää käytännön toimia kestävän muutoksen aikaansaamiseksi henkilökohtaisella, yhteiskunnallisella ja poliittisella tasolla. (OPH, Honkala S.)

Ympäristökasvattaja Anu Soro on tiivistänyt Agenda 2030-tavoitteita seinäteokseksi (Puumalli 2021), joka olisi lapsille ymmärrettävässä muodossa, selkeyttää opetuksen sisältöjen linkittymistä tavoitteisiin ja neuvoo tavoitteiden muuttamista arjen käytännön teoiksi. Seuraavan aukeaman puumalli on tehty Soron mallia muokaten.

Kestävä tulevaisuus

Agenda 2030

2 RUOKA

- terveellinen ruoka
- ruokailutavat
- ei ruokahävikkiä
- kasvisruoka
- alkutuotanto
- omavaraisuus

15 LUONNON SUOJELU

- ei roskata
- ei tuhota
- annetaan eläimille rauha
- annetaan kasvien kasvaa rauhassa
- nautitaan luonnossa olemisesta
- säilytetään luonnon monimuotoisuus
- suojellaan ja palautetaan ennalleen ekosysteemejä

AINEETTOMIEN ASIOIDEN ARVOSTAMINEN

- kokemukset
- elämykset
- ystävyys ja ystävällisyys
- hyvinvointi
- kaiken elämän kunnioitus

5 SUKUPUOLTEN VÄLINEN TASA-ARVO

- yhdenvertaisuus
- tyttöjen ja naisten syrjinnän lopettaminen

8 IHMISARVOISTA TYÖTÄ

- ei lapsityötä
- inhimilliset työajat
- oikeudenmukainen korvaus työstä
- luonnonvarojen kestävä käyttö

1 KÖYHYYDEN POISTAMINEN

- kaikille ihmisarvoinen elämä
- tasoittaa rikkaiden ja köyhien eroa
- terveydenhuolto
- sosiaaliturva
- hyvinvoiva yhteiskunta

16 RAUHAA JA OIKEUDENMUKAISUUTTA

- vähentää kaikenlaista väkivaltaa
- lait, säännöt ja sopimukset
- ei sotia
- toisen yksityisyyden kunnioitus
- turvallisuuden kokeminen
- oma henkilöllisyys ja identiteetti

7 PUHDASTA ENERGIAA

- uusiutuva energia
- säästetään sähköä aina kun mahdollista

TAVOITTEET

- ajattelu ja oppiminen
- vuorovaikutustaidot
- arjen taidot
- osallistuminen ja vaikuttaminen
- itsestä ja muista huolehtiminen
- ihmisarvo
- yhteisöllisyys
- kulttuurit

6 PUHDAS VESI

- puhdas juomavesi kaikille
- hygieniä ja peseytyminen
- veden säästäminen

14 VEDENALAINEN ELÄMÄ

- merien, jokien ja järvien suojelu
- kalojen, pieneläiden ja vesikasvien suojelu
- vesistöjen ja rantojen ekosysteemit
- liikakalastuksen lopettaminen
- eettinen kalastus

10 TASA-ARVOISUUS MAIDEN SISÄLLÄ JA NIIDEN VÄLILLÄ

- vähentää eriarvoisuutta
- tasoiittaa rikkaat - köyhät -asetelmaa
- kehitysapu
- ei syrjintää

17 YHTEISTYÖ

- kunnioitetaan toisiamme
- oikeus mielipiteisiin
- hyvä käytös
- yhteiset säännöt
- yhdessä tekeminen
- nettiturvallisuus ja somekäytös

3 TERVEYS JA HYVINVOINTI

- liikunta
- riittävä uni
- oikeanlainen ravinto
- ulkoilu
- ystävät
- harrastukset
- mielenterveys ja hyvä mieli

12 VASTUULLINEN KULUTTAMINEN

- kierrätys
- tavaroiden korjaaminen
- uudelleenkäyttö
- luonnonvarojen kestävä käyttö
- ruokajätteen määrän vähentäminen
- jätteiden ja roskien käsittely

4 KOULUTUS

- kaikille tasa-arvoinen koulutus
- oikeus ja mahdollisuus koulutukseen
- peruskoulu
- jatkokoulutus

9 KESTÄVÄÄ TEOLLISUUTTA

- tieteellinen tutkimus
- kestävät ja ympäristöystävälliset uudet keksinnöt
- kiertotalous
- joukkoliikenne

11 KESTÄVÄT KAUPUNGIT JA YHTEISÖT

- ympäristöystävällinen rakentaminen
- turvallisuus omassa kodissa ja yhteisössä
- maailmanperintökohteet
- kestävä rakentaminen

13 ILMASTOTEKOJA

- ilmastonmuutoksen jarruttaminen
- liikenne
- ravinto
- energia
- asuminen
- lajittelu ja kierrätys
- omat valinnat ja oma sitoutuminen

MUISTILISTA LUOKKAAN

- liiku ja ulkoile riittävästi
- muista ruokailutavat
- ole reilu kaveri
- muista käytöstavat
- kierrätä ja korjaa
- kulje pyörällä tai kävellen aina kun mahdollista
- kunnioita toisia ihmisiä, eläimiä ja luontoa
- ottakaa yhdessä selvää ja keskustelkaa kestävä tulevaisuuden asioista

Valtakunnallisen opetussuunnitelman perusteet ohjaa kestävyyskasvatusta

Kestävyyskasvatusta on nostettu valtakunnallisen opetussuunnitelman perusteiden (2016) keskiöön. Kestävyys huomioidaan opetussuunnitelman perusteiden arvopohjassa sekä laaja-alaisissa tavoitteissa. Näistä yhä nousevat sosiaalisen kestävyyskasvatuksen taidot, kuten globaali-, kansainvälisyys- ja rauhankasvatusta sekä tunne-, vuorovaikutus- ja hyvinvointitaidot.

Valtakunnalliset perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet (2016) on laadittu seuraavien arvojen pohjalta:

- Oppilaan ainutlaatuisuus ja oikeus hyvään opetukseen
- Ihmisyys, sivistys, tasa-arvo ja demokratia
- Kulttuurinen moninaisuus rikkautena
- Kestävän elämäntavan välttämättömyys

Laaja-alainen osaaminen

Laaja-alaisella osaamisella tarkoitetaan tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon muodostamaa kokonaisuutta. Laaja-alaisen osaamisen kokonaisuuksissa harjoitellaan kykyä käyttää omia tietoja ja taitoja. Tällaisen osaamisen tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu, työnteke sekä kansalaisena toimiminen nyt ja tulevaisuudessa edellyttää tiedon- ja taidonalat ylittävää ja yhdistävää osaamista. Näitä taitoja opiskellaan osana kaikkia oppiaineita sekä monialaisissa oppimiskokonaisuuksissa.

Myös kestävä tulevaisuuden rakentaminen kuuluu laaja-alaisiin tavoitteisiin ja sen käsittely ylittää perinteiset oppiainerajat. Osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä vastuullista suhtautumista tulevaisuuteen voi oppia vain harjoittelemalla. Perusopetus luo pohjaa oppilaiden kiinnostukselle kouluyhteisön ja yhteiskunnan asioita kohtaan oikeuttamalla oppilaiden osallistumisen päätöksentekoon ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. (Hämeenkyrön perusopetuksen paikallinen opetussuunnitelma 2016.)

Sosiaalinen kestävyys

Gloaalikasvatus, kansainvälisyyskasvatus ja rauhankasvatus

Varhaiskasvatukseen, perusopetuksen ja lukiokoulutuksen opetussuunnitelmien arvoperusta, oppimiskäsitys ja toimintakulttuuri edellyttävät monipuolista ja monitasoista globaali- ja kansainvälisyyskasvatusta luontevana osana oppimista, arkea ja toimintakulttuuria. Gloaalikasvatus on maailmankansalaisuuteen kasvattamista oikeudenmukaisemman, yhdenvertaisemman, turvallisemman sekä rauhaan ja kestävään kehitykseen sitoutuneen maailman rakentamiseksi. Maailmankansalainen tuntee vastuunsa maapallosta ja sitoutuu kestäviin valintoihin, kohtuulliseen kulutukseen sekä säästämään maapallon energia- ja luonnonvaroja.

Gloaalikasvatuksessa käsitellään ihmisoikeuksia, tasa-arvoisuutta ja kestävää kehitystä huomioiden globaalien ja paikallisten ilmiöiden yhteydet. Rauhankasvatus on osa gloaalikasvatusta. Opetussuunnitelmassa rauhankasvatuksen sisältöjä on eri oppiaineiden sisältöjen lisäksi erityisesti laaja-alaisissa osaamisen tavoitteissa ja rauha on yksi Perusopetuksen opetussuunnitelman arvoista.

Rauhankasvatus keskittyy erityisesti väkivallattomuuden edistämiseen pyrkien voimaannuttamaan yksilöjä toimimaan oikeudenmukaisemman ja yhdenvertaisemman maailman puolesta. Rauhankasvatus rohkaisee yhteistoimintaan kilpailun sijaan, kriittiseen ajatteluun ja muutoksen tekemiseen. Sen keskeisiä keinoja ovat myötätunnon herättäminen sekä vuorovaikutus- ja tunnetaidot. Rauhankasvatusta voidaan toteuttaa jokaisessa oppiaineessa. Kaiken lähtökohtana on luoda luokasta turvallinen tila, mikä onnistuu mm. erilaisilla ryhmäytämisharjoituksilla.

Hämeenkyrön varhaiskasvatus ja perusopetuksen koulut ovat osa Tampereen seudun gloaalikasvatustyön toiminta-aluetta. Alueellista gloaalikasvatustoimintaa suunnittelee ja ohjaa GLOPS-kehittäjien ryhmä. Ryhmässä on kustakin kunnasta 1-5 edustajaa, jotka kokoontuvat säännöllisesti suunnittelemaan, tuottamaan erilaisia tukitoimia, verkostoitumaan, jakamaan kokemuksia, ideoita ja vinkkejä sekä toteuttamaan yhteisiä koulutuksia. GLOPS-ryhmä tekee monipuolista yhteistyötä Tampereen seudun Maailmankoulun kanssa.

Tunnetaidot, vuorovaikutustaidot ja hyvinvointitaidot

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa koulut veloitetaan opettamaan oppilaille tunne- ja vuorovaikutustaitoja. Tunne- ja vuorovaikutustaitojen opettaminen pitää olla suunniteltua ja johdonmukaista. Tunnesäätelyn avulla pyritään edistämään oppilaiden psyykkistä ja sosiaalista toimintakykyä ja hyvinvointia sekä tukemaan laaja-alaista oppimista, joka

tähtää lasten ja nuorten ihmisenä kasvamiseen, heidän vahvuuksiensa, itsearvostuksensa ja erityislaatuisuutensa tunnistamiseen.

Hämeenkyrössä tunne- ja vuorovaikutustaitoja harjoitellaan erilaisilla ohjelmilla kaikissa päiväkotiryhmissä. Kouluissa pidetään mm. KiVa-tunteja ja tuetaan empatian eli myötätunnon kehittymistä. Sivistyslautakunta on täsmentänyt paikallista opetussuunnitelmaa (§ 68, 12.6.2024) siltä osin, että 1.8.2024 alkaen kouluissa aloitetaan tunne-, vuorovaikutus- ja turvataitojen opetus painottuen läpäisevästi alakouluissa katsomusaineiden, suomen kielen ja ympäristöopin oppiaineisiin ja yläkoulussa terveystiedon ja katsomusaineiden oppiaineisiin.

Hämeenkyrön paikallinen opetussuunnitelma, kestävyiden vuosiluokat ja kestävyiden polku

Kestävyiden teemat nousevat kouluarkeemme myös opetussuunnitelmas- ta. Ekologinen, taloudellinen, sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys ovat pil- kottuna oppiainekohtaisiin tavoitteisiin läpi alakoulun. Lisäksi laaja-alainen tavoite *osallistuminen, vaikuttaminen ja kestävä tulevaisuuden rakenta- minen (L7)*, korostaa tulevaisuuden taitoja, oikeudenmukaista ja kestävää tulevaisuutta ja sitä, mitä oppilaat voisivat tehdä itse kestävä tulevaisuu- den puolesta. Tavoite korostaa omakohtaista luotosuhdetta sekä painottaa vuosiluokkien 3-6 olevan *erityisen otollisia kestävä elämäntavan omaksu- miselle ja kestävä kehityksen tarpeen pohtimiselle* (Hämeenkyrön perus- opetuksen paikallinen opetussuunnitelma 2016).

Kestävyiden teemojen käsittelyn selkeyttämiseksi ja helpottamiseksi Kestävä koulu -hankkeessa on luotu kestävyiden vuosiluokat -pohja Hä- meenkyrön alakoulujen kestävyyskasvatuksen vuosikierroksi. Hankkeen oppilaskyselyssä Hämeenkyrön oppilaat nostivat esiin, että kestävyysopet- taminen tuntuu usein samojen asioiden jankkaamiselta vuodesta toiseen. Myös tästä näkökulmasta on tärkeää, että kestävyiden osa-alueet on jaoteltu vuosiluokille ja niitä pohditaan eri näkökulmista ikätasoon sopival- la tavalla.

Tähän julkaisuun suunniteltiin alakoulun kestävyiden vuosiluokat, mutta kestävyysaiheiden selkeä jatkumo on rakenteilla siten, että se kattaa koko kasvat- ja koulupolun varhaiskasvatuksesta yläkouluun. Tarkoituk- sena on selkeyttää kestävyiden polkua, vaikka jo nyt kestävyiden teemat näkyvät kaikilla tasoilla. Hämeenkyrön varhaiskasvatussuunnitelman ta- voitteissa mainitaan varhaiskasvatuksen luovan perustaa *ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihminen ymmärtää ekologisen kestävyiden olevan edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle* (Hä- meenkyrön varhaiskasvatussuunnitelma 2022). *Lisäksi kaikessa toiminnassa*

huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmenetetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä. (Hämeenkyrön varhaiskasvatussuunnitelma 2022). Yläkoulussa kestävyiden teemat näkyvät teemapäivinä, tapahtumina sekä monialaisten oppimiskokonaisuuksien aiheina.

- energia, aurinkovoima
- oman koulun energiankulutus
- hiili
- oikeudet ja velvollisuudet
- ilmastonmuutos, luonnonnonnettomuudet
- vaikuttaminen
- kulutustottumukset
- väestö
- kestävä hyvinvointi
- kulttuuriperinnön vaaliminen: omat juuret
- raakat

- rannalla (rannan tutkimukset)
- oman kulutuksen vähentäminen (veden säästäminen)
- talven ja kevään eläimet
- kevätseuranta
- Hämeenkyrön nimikkolajit

- sienet
- luonnonvarojen kestävä käyttö
- oman koulun lämmitys ja ilmanvaihto
- metsien hoito, metsätalous
- kestävä kulutus, kierrätys, kiertotalous
- muovi (pienen roskan tutkimus)
- linnut: linturetki, linnunpöntöt, havainnot, rengastus
- pyöräretki
- hyvinvointia ympäristössä
- päihdekokonaisuus

- muuttolinnut
- sadonkorjuu
- selkärangattomat (ötökkähotelli)
- mehiläistarhaajan vierailu
- lintuviikko
- lajittelu
- sähkönkulutus (energiansäästöviikko)

- lähiympäristön monimuotoisuus
- niityt (pölyttäjät)
- metsät (kasvillisuus)
- suot (suoretki)
- ympäristövastuu
- tuulivoima
- luonnonympäristö ja rakennettu ympäristö
- koulupuutarhaprojekti

- puutarhan sadonkorjuu
- kompostin hoito
- elollinen, eloton
- vesi (vesirepun tutkimukset)
- kalat (lajit, onginta, pilkkiminen, preparointi)
- eläintenviikko
- oman toiminnan vaikutukset

Merkkipäivien vuosiluokkaistaminen

1. LUOKKA

- 16.10. maailman ruokapäivä
- 16.11. jätteen vähentämisen viikko alkaa lukuviikko (**huhtikuu 1&6**)
- 15.5. Suomen lasten metsäretkipäivä

2. LUOKKA

- 21.9. rauhan päivä energiansäästöviikko (**lokakuu**)
- 6.11. ruotsalaisuuden päivä pihabongaus (**tammikuu**)
- 6.2. saamelaisten päivä
- 28.2. Kalevalan-päivä
- 8.4. romanien päivä
- 15.5. Suomen lasten metsäretkipäivä

3. LUOKKA

- 4.10. eläintenpäivä
- 28.11. älä osta mitään -päivä
- 3.3. maailman luontopäivä
- 12.5. J.V. Snellmanin päivä
- 14.5. ulkoluokkapäivä (3-6)

4. LUOKKA

- 2.9. kosteikkopäivä
- 7.9. päivä puhtaan ilman puolesta
- 24.10. YK:n päivä mediataitoviikko (**helmikuu**)
- 21.3. maailman metsäpäivä
- 22.3. maailman vesipäivä
- 9.4. Mikael Agricolan päivä
- 14.5. ulkoluokkapäivä (3-6)
- 20.5. maailman mehiläispäivä

5. LUOKKA

- 30.8. sienipäivä syyspäiväntasaus, kevätpäiväntasaus
- 20.11. lapsen oikeuksien päivä
- 8.12. Jean Sibeliuksen päivä talvipäivänseisaus, kesäpäivänseisaus
- 5.2. Runebergin päivä
- 9.5. maailman muuttolintujen päivä ja Eurooppa-päivä
- 14.5. ulkoluokkapäivä (3-6)
- 21.5. maailman kulttuurien moninaisuuden ja kehityksen päivä
- 22.5. luonnon monimuotoisuuden päivä

Koko koulun yhteiset / oppilaskunta

- hävikkiviikko 38
- kekriviikko 46
- 3.11. ulkoluokkapäivä
- 6.12. itsenäisyyspäivä sanomalehti- ja mediaviikko 6
- 2.2. Vihreän lipun päivä
- 14.2. ystävänpäivä laskiainen
- 20.3. onnellisuuspäivä
- 25.3. Earth hour aineeton vappu

6. LUOKKA

- 29.8. Suomen luonnon päivä
- 15.9. demokratiapäivä
- 16.9. päivä otsonikerroksen suojaamiseksi
- 25.9. Agenda 2030-tavoitteiden vuosipäivä
- 1.10. Miina Sillanpään ja kansalaisvaikuttamisen päivä
- 10.10. Aleksis Kiven päivä
- 13.10. luonnonnonnettomuuksien torjunnan päivä
- 17.10. köyhyyden ja syrjäytymisen vastainen päivä
- 10.12. ihmisoikeuksien päivä
- 19.3. Minna Canthin päivä
- 21.3. rasminvastainen päivä

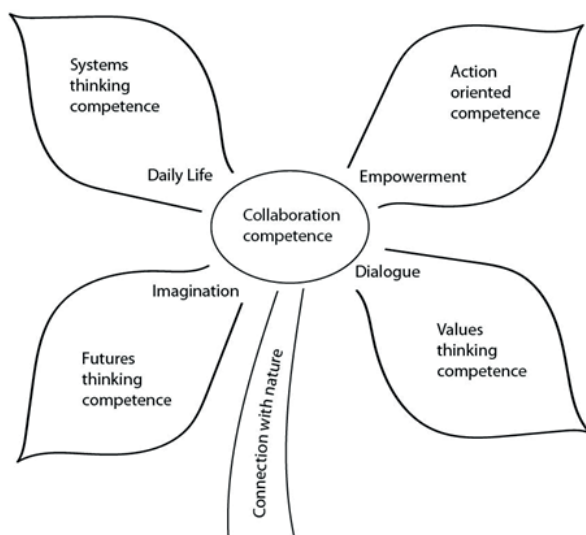
Kestävyykasvatuksen malli

– kestävyysosaamisen opetus kouluissa

Kestävyykasvatus on yhdistelmä tietoja, taitoja ja asenteita, joita tarvitaan kestävyysosaamisen edistämiseksi. Ympäristöstä ja ihmisistä vastuuta kantavat oppijat ja henkilöstö osaavat ottaa huomioon kestävyiden arjen valinnoissaan. Käytännön kestävä kehityksen toiminnan avulla kestävyyskasvatus saadaan **suunnitelmalliseksi osaksi opetusta ja koulun arkea**. Kestävä kehityksen työ on parhaimmillaan pitkäjänteistä ja tähtää jatkuvaa kehittämiseen.

Kestävyykasvatus tulisi nähdä kehyksenä, joka ohjaa koulun kaikkea toimintaa. Emme siis tarvitse uutta oppiainetta, vaan kestävyysajattelua koulun kaikille tasoille. Kestävyykasvatuksen tulisi ulottua läpäisyperiaatteella kaikkeen opetukseen ja oppiaineisiin.

Kestävyysosaamisen kehittämisen keskiössä ovat oppijoiden ja henkilöstön **yhteistyötaidot**. Yhteistyötaidot kehittyvät, kun oppilaat työskentelevät yhdessä tavoitteiden saavuttamiseksi. Yhteistyötaitoja voi harjoitella esimerkiksi draaman ja seikkailukasvatuksen avulla.

Alakoulun kestävyysosaamisen opetuksen kukkamalli (Vesterinen & Ratinen, 2023)

Tulevaisuusajattelu on tärkeä taito yksilön kehittymisen ja tulevaisuuden rakentamisen kannalta. Kun pystymme **mielikuvituksen** avulla hahmottamaan vaihtoehtoisia ja kestäviä tulevaisuuksia ja kuvittelemaan monenlaisia erilaisia tulevaisuuksia, pystymme etsimään polkuja toivotun tulevaisuuden saavuttamiseksi. Yksi tärkeimmistä toivon synnyttäjäistä on huomata oma kyky toimia vaikuttavasti; tulevaisuus muuttuu jatkuvasti tekojemme seurauksena. Myös sopeutumiskyky ja tutkiva ajattelu kehittävät tulevaisuusajattelua. (Vesterinen & Ratinen, 2023)

Kestävä hyvinvointi: luontosuhde ja liikunta

Luontosuhteen kehittämisessä jokaisen **oma henkilökohtainen luontosuhde** on kaiken pohjana ja mahdollistaa edelleen oman ympäristösuhteen rakentumisen. Mahdollisuudet luontokokemuksiin ja retkiin ovat tärkeitä kaikenikäisille. Retkellä on mahdollista ihmetellä, kokea ja olla osa luontoa. Myönteiset luontokokemukset ja -elämykset lisäävät oppijoiden ympäristöherkkyyttä ja tunneyhteyttä luontoon.

Luonnossa liikkuva koulu

Vaikka Hämeenkyrö ei ole enää aktiivisesti liikkuva koulu –ohjelmassa mukana, siinä opitut menetelmät ja sen kautta hankitut välineet hyödyttävät yhä oppilaita ja henkilökuntaa. Liikkuvan koulun ajatuksena on sisällyttää liikkumista osaksi kaikkia oppitunteja katkaisemalla paikallaanoloa toiminnallisilla opetusmenetelmillä, vaihtelemalla työskentelyasentoja ja hyödyntämällä lähiluonnossa oppimista. Liikkuvan koulun ajatus voidaankin yhdistää helposti luonto- ja ympäristökasvatukseen ja ulkona oppimiseen. Kestävä koulu –hankkeessa kartoitettiin Hämeenkyrön koulujen käytössä olevat liikunta- ja retkeilyvälineet ja kerättiin toiveita hankittavista välineistä, jotta luonnossa liikkuminen helpottuisi ja monipuolistuisi entisestään.

Mahnanan Ympäristökoulussa vietetään yksi liikuntatunneista **luontoliikuntana**, ulkona lähiympäristössä liikkuen säällä kuin säällä. Oppiaineen sisällöissä harjoitellaan ulkona liikkumista (erilaiset leikit, pelit ja liikumisalustat), vahvistetaan luontosuhdetta viettämällä aikaa luonnossa, harjoitellaan erä- ja retkeilytaitoja sekä opiskellaan myös muiden oppiaineiden sisältöjä ulkona esimerkiksi liikunnan ja ympäristöopin tavoitteita yhdistäen.

Koulun toimintakulttuuri

Korostamme opetuksessa monimuotoisuuden arvostamista sekä ympäristö-vastuullista toimintaa ja elämäntapaa. Avoimuus, kestävä elämäntapa, toisen kohtaaminen ja yhdessä tekeminen ovat luonnollinen osa koulun toimintakulttuuria. Ohjaamme kestävään elämäntapaan oppijoiden ikätason mukaan.

Olennaista on, että huomaamme kohdat, joissa kestävä kehityksen **arvot** voidaan nostaa **keskusteluun ja liittää opetukseen**. Opetus, arjen toimintakulttuuri ja oppijan rooli yhteiskunnassa toimijana nivoutuvat toisiinsa. Esimerkiksi väittelyt ja mediakasvatuksen keinot toimivat hyvinä keinoina keskustelutaitojen kehittämiseen. Olennaista on käydä keskustelua siitä, mikä on meille tärkeää ja mitkä ovat hyvän, kestävä elämän edellytykset.

Tarkastelemme kestävyyskasvatusta usean oppiaineen näkökulmasta. Esimerkiksi toiminnallisuus ja tutkiva oppiminen sopivat hyvin osaksi koulun kestävyyskasvatusta. On tärkeä, että liitämme opittavat aiheet oppijan omaan **arkeen** ja autamme oppijoita **kestävyyden monitahoisuuden hallinnassa**. Oman koulun käytäntöjen tutkiminen sopii hyvin osaksi kestävyyskasvatusta. Myös ongelmalähtöinen oppiminen voi olla on hyvä keino harjoitella kestävyys monitahoisuuden hallintaa.

Oppijoiden toimijuus

Voimaantuminen on **kestävyystoiminnan** tärkeä avain. Oppijoiden täytyy voida tuntea, että heidän teoillaan on merkitystä. Se luo oppijoille toivoa ja positiivista tulevaisuuskuvaa. Kun pystyy löytämään ratkaisuja pieniin ongelmiin, vahvistuu usko, että ratkaisuja keksitään myös paljon suurempiin ongelmiin.

Oppijoiden osallisuus, kuulluksi tuleminen ja vaikuttaminen ovat keskeinen osa koulujen kestävyyskasvatusta. Kestävyyskasvatuksessa toimivien oppilas- ja ympäristöraatien tehtävänä on edistää oppijoiden vaikutusmahdollisuuksia ja osallistumista yksikön arjessa. Pyrimme löytämään ne kohdat, joissa oppijat pääsevät vaikuttamaan kestävyyskasvatuksen oppisisältöihin ja toimintaan, kuten sääntöjen valmisteluun, tapahtumien suunnitteluun, kilpailuihin ja päivänavauksiin. Lisäksi on suositeltavaa huomioida oppijoiden mahdollisuudet kertoa mielipiteensä ja osallistua oman lähiympäristön suunnitteluun. Oppilaiden osallisuus ja yhteistyö koulun ulkopuolisten tahojen kanssa ovat olennaisia osia kestävyyskasvatuksen toimintaa.

Työtavat

Valitsemme kestävän elämäntavan mukaiset työtavat vuorovaikutuksessa oppilaiden kanssa ja ohjaamme lapsia ja nuoria uusien työtapojen käyttöön. Otamme huomioon oppilaiden tarpeet ja kiinnostuksen kohteet ja käytämme monipuolisia oppimisen keinoja. Tarjoamme oppilaille mahdollisuuden toimia vastuullisesti ja vaikuttaa. Pyrimme hankkeen jälkeen kehittämään tutkimusvälineiden lainaamista koulujen välillä. Lisäksi kehitteillä on malli, jossa hyödynnetään opettajien henkilökohtaista kiinnostusta ja tietotaitoa kestävyiden ja ympäristöopin aiheiden opetuksessa. Esimerkiksi halukas opettaja voi vetää usealle luokalle monialaisen projektin, linturetken tai pitää oppitunnin kaloja preparoiden. Tällöin opettaja pääsee hyödyntämään omaa tietotaitoaan useamman oppilasryhmän kanssa ja samalla useampi oppilas pääsee hyötymään suunnitellusta kokonaisuudesta.

Oppimisympäristöt

Hyödynnämme rakennettua lähiympäristöä, ympäröivää luontoa, retkiympäristöjä ja yhteistyökumppanien tarjoamia oppimisympäristöjä.

Otamme oppimisympäristöjen suunnittelussa huomioon kestävän kehityksen periaatteet: elinkaariajattelun, ekotehokkuuden, ympäristövaiikutuksen ja kohtuullisuuden.

Kestävyysteemat monialaisissa oppimiskokonaisuuksissa

Kestävä kehitys on laaja aihepiiri, joka ylittää perinteiset oppiainerajat ja sen vuoksi kestävyiden teemojen käsittelyssä kannattaa hyödyntää myös monialaisia oppimiskokonaisuuksia. Monialaisen oppimisen tavoitteena on, että oppilas pystyy yhdistämään eri oppiaineisiin liittyviä tietoja yhdeksi kokonaisuudeksi. Aiheiden käsittelyssä ja kokonaisuuksien suunnittelussa huomioidaan oppilaiden ajatukset ja yhdistellään useiden oppiaineiden oppimistavoitteita.

Kestävän elämäntavan eri osa-alueiden (ekologinen, taloudellinen, sosiaalinen ja kulttuurinen) tarkastelu voidaan liittää kaikkiin monialaisiin oppimiskokonaisuuksiin. Kestävä kehitys ja kestävä elämäntapa sopivat pätee- moiksi tai ne voivat liittyä osaksi muita monialaisia oppimiskokonaisuuksia.

Kestävyysteemaiset vierailut, vierailijat ja retket vuosiluokittain

Oppilaiden osallisuus ja yhteistyö koulun ulkopuolisten kumppanien kanssa on tärkeä osa kestävyyskasvatusta. Vierailujen ja vierailijoiden avulla opittavat asiat muuttuvat konkreettisemmiksi. Samalla oppilaat saavat tärkeää ajankohtaista ja luotettavaa tietoa. Koulujen kannattaa suunnitella ja sopia myös vuosiluokkiin sidotut vierailijat, vierailut ja retkikohteet oppilaiden yhdenvertaisuuden ja monipuolisen yhteistyön jatkumon helpottamiseksi.

IKÄRYHMÄ	VIERAILUT JA KESTÄVYYSKUMPPANIT	RETKIKOHDE ESIM.
JOTO 1. LUOKKA	Koulun pihapiiriin ja lähiympäristöön tutustuminen	Lähikohde
2. LUOKKA	Lähimetsä, vierailu maatilalla tai Osaralla, vierailijana mehiläistarhaaja	Otamus
3. LUOKKA	Järven ranta, vierailija kalastukseen liittyen	Ritajärvi
4. LUOKKA	Suo, vierailijana mehiläistarhaaja tai alkutuotannon edustaja	Seitseminen
5. LUOKKA	Oman koulun lämmitykseen ja ilmanvaihtoon tutustuminen, vierailu lintutornilla tai vierailijana lintuharrastaja	Lasketteluretki
6. LUOKKA	Raakut ja koekalastus (Turkimusoja, Pinsiön-Matalusjoki tai Ruonanjoki)	Leirikoulu

Myös vierailijoista, retkikohteista ja vierailusta pyritään luomaan jatkumo kouluasteelta toiselle, jotta oppilaat hyötyvät mahdollisimman monipuolisesti koulun ulkopuolisten kumppanien kanssa tehdystä yhteistyöstä. Yhteistyö alkutuotannon toimijoiden kanssa on kehitteillä siten, että oppilaat pääsevät tutustumaan Hämeenkyrön lähitaloihin ikätasoon sopivalla tavalla.

Kestävää arkea tukevia toimintamalleja

Liputus- ja merkkipäivien vastuumalli

Liputus- ja juhlapäivien käsittelyssä kouluarjessa kannattaa osallistaa oppilaita. Esimerkiksi liputus- ja juhlapäivien vastuumallissa vuosiluokat saavat valita yhden juhlapäivän syys- ja kevätlukukaudella, jolloin he järjestävät myös muulle koululle ohjelmaa, tietoiskuja, päivänavauksen tai muuta toimintaa juhlapäivään liittyen.

Bukatsudo-kerhotoimintamalli

Bukatsudo on Japanista lähtöisin oleva kerhotoimintamalli, jonka tarkoituksena on edesauttaa koululaisia löytämään itselleen uusia mielenkiinnonkohteita ja koota samanmielisiä nuoria yhteen. Kerhotoiminta on oppilaiden vapaaehtoisuuteen perustuvaa ja jokainen kerho määrittelee itse oman aktiivisuutensa. Lähtökohtaisesti kerhot toimivat oppilasjohtoisesti ohjaavaan opettajan avustuksella.

Bukatsudo-toimintamalli ei ainoastaan tarjoa harrastusmahdollisuuksia, vaan se myös suoja oppilaiden henkistä terveyttä ja kehittää osallistuvien ryhmätyö- ja tunnetaitoja. Mallia kokeiltiin keväällä 2024 Hämeenkyrön Yhteiskoulussa ja F. E. Sillanpään lukiossa, koska vastaavalla toiminnalla nähtiin olevan kysyntää niin yläkoululaisten kuin lukiolaistenkin parissa. Mielekkään väli- ja hyppytuntitoiminnan lisäksi mallilla katsottiin olevan mahdollisuuksia muun muassa kehittää oppilaitosten välistä yhteistyötä, luoda nuorten välille uusia kaverisuhteita sekä ennaltaehkäistä kiusaamista ja koulun järjestyssääntöjen rikkomista.

Välineistö

Kestävä koulu -hankkeen välinerahoituksella hankittiin kaikille peruskouluille kahluusaappaita sekä kaksi Rotary ry:n kokoamaa vesireppua, jotka sisältävät välineet ja ohjeet lähivesistön tutkimiseen. Repun välineiden avulla voidaan tutkia veden lämpötilaa, näkösyvyyttä, sinilevätilannetta, sameutta sekä happi-, fosfori- ja typpipitoisuutta.

Lisäksi kouluille ostettiin yhteiskäyttöpolkupyörät (2-3), jotka helpottavat lähikohteissa vierailua, mikäli oppilasryhmässä kaikkien kuljetus-

oppilaiden ei ole mahdollista kuljettaa polkupyörää koululle. Polkupyöriä hankitaan jatkossa mahdollisuuksien mukaan lisää.

Hankkeen yhtenä välineistötavoitteena on myös yhtenäistää lajittelukäytäntöjä koulujen välillä. Jo aiemmin Hämeenkyrön alakoulut ovat hyödyntäneet Zero Waste -toimintamallia ekotukihenkilöiden kautta. Aja-tuksena on, että kaikki hämeenkyröläiset lapset oppisivat lajittelemaan yhtenäisesti kouluarjessa, jolloin myös jatkumo seuraavilla kouluasteilla olisi luontevaa. Hankkeen Ilmastonikkarit-kokonaisuudessa oppilaat ovat tehneet oppimateriaalia kiertotaloudesta. Oppimateriaalin avulla oppilaille voidaan konkretisoida lajittelun merkitystä kestävään tulevaisuuteen. Luonnosta saatavien raaka-aineiden vähentyessä kiertotalouden ymmärtäminen raaka-aineiden ja luonnonvarojen näkökulmasta nousee tärkeäksi tulevaisuuden taidoksi.

Vihreä lippu

Vihreä lippu on kestävä kehityksen ohjelma ja ympäristösertifikaatti toiminnan jatkuvasta kehittämisestä kestävämmäksi. Vihreä lippu tarjoaa pitkäjänteistä ja suunnitelmallista ympäristöasioiden kehittämistä yhteisöllisesti, oppilaita osallistaen. Ohjelman periaatteina ovat osallisuus, ympäristökuormituksen vähentäminen, kestävä kehityksen kasvatus osana jokapäiväistä arkea, jatkuva toiminnan kehittäminen sekä yhteistyö. Toimintakausina kiinnitetään huomioita yhden tai kahden lukuvuoden ajan tiettyyn aiheeseen, jonka näkökulmasta toimintaa kehitetään. Kunnassamme kaikki päiväkodit ovat Vihreän lipun päiväkoteja ja toimintaa pyritään laajentamaan myös opetuksen puolella Mahnalan Ympäristökoulun lisäksi.

Ulkona oppiminen

Jalkautuminen ulos eri oppiaineissa mahdollistaa vaihtelua, vahvistaa luontosuhdetta sekä mahdollistaa monipuolisia ja toiminnallisia oppimistehdäviä. Mahnalan Ympäristökoulun opettaja Pauliina Hietaranta on ottanut ulkoluokan osaksi opetustaan ja kertoo omasta ulkoluokastaan:

Ulkoluokka on solahtanut omaan opettajuuteen mukavasti. Olen pitänyt ulkoluokkaa 1-2-luokkalaisilla yhden kokonaisen päivän viikossa, toki aina joutaen koulun muuhun toimintaan tarvittaessa. Oppilaat ovat viihtyneet ulkoluokassa hyvin ja varustus on aina ollut kaikilla säänmukaista. Myös huoltajat ovat kiitelleet ulkoluokkapäivistä!

Viimeksi ulkoluokkapäivän oppiaineina olen opettanut äidinkieltä, kuvataiteita, ympäristöoppia ja luontoliikuntaa. Opetus on ollut hyvin toiminnallista, mistä monet oppilaat pitävät. Leikimme aiheeseen liittyviä leikkejä, pelaamme pelejä, liikumme monipuolisesti ja nautimme luonnosta. Ulkoluokassa tulee opetettua paljon asioita ihan vahingossa; keskustelua syntyy monista ympäröivistä asioista spontaanisti. Oppilaat nauttivat myös vapaista hetkistä ja keksivät paljon tekemistä!

Myös ulkoluokkapäivään kannattaa luoda selkeyttä ja rutiineja. On ollut hyvä, että ulkoluokkapäivä alkaa ja loppuu aina samalla tavalla. Samat opetuspaikat koulun lähiympäristössä auttavat oppilaita hahmottamaan ympäristöä paremmin. Koulun lähiympäristö tulee tutuksi ja sinne on helppo suunnistaa myös muilla oppitunneilla. Itse pidän näistä koulupäivistä eniten: ulkona on tilaa äänelle ja liikkeelle ja vuodenaikojen vaihtelu luo oman upean lisänsä!

Eläinavusteisuus tukemassa tunne- ja vuorovaikutustaitoja

Koira-avusteinen opetus on Opetushallituksen ohjeistuksen (2020) mukaista toimintaa, jossa siihen perehtynyt kasvatusalan ammattilainen hyödynittää koiraa ja sen läsnäoloa osana opetustaan. Koira-avusteinen opetus on suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa. Koiran läsnäolo edistää tutkivasti sosiaalisuutta ja lisää vuorovaikutusta. Se parantaa oppimista, henkilön turvallisuudentunteen kokemusta sekä itsetuntoa. Eläimen läsnäolo rentouttaa sekä tuottaa mielihyvää. Toiminnassa käytetyn koiran tulee olla soveltuva koulutyöhön. Koiran hyödyntämisen opetuksessa on oltava turvallista ja eettisesti hyväksyttävää sekä oppilaan, opettajan, että eläimen näkökulmasta. Johanna Wallenius esittelee koira-avusteisuutta:

Mahnanalan Ympäristökoulun koira-avusteista opetusta toteuttavat opettajat ovat suorittaneet Opetushallituksen kustantaman Koira-avusteinen työskentely oppimisen ja kasvun tukena -täydennyskoulutuksen. Työssä käytetyt koirat ovat soveltuvuustestattuja. Vuonna 2021 Koirat kasvatus- ja kuntoutustyössä ry:n testin läpäissyt monirotuinen Wallu työskentelee tällä hetkellä erityisopettajan työparina noin kerran viikossa erityisopetuksen pienryhmässä. Wallun ensisijainen tehtävä on omalla olemuksellaan luoda luokkaan positiivista ja hyväksyvää ilmapiiriä. Wallu auttaa oppilaita myös keskittymään ja osallistumaan oppitunnin tehtäviin. Se istuu mielellään tehtäviä tekevän oppilaan läheisyydessä. Ajoittain Wallu on mukana myös opetuksessa avustaan opettajaa esim. noppatehtävissä pyörittämällä noppaa kuonollaan tai noutamalla pussin, jonka sisältä löytyy tehtäviä. Wallu on taitava huomaamaan erilaisia tunnetiloja ja se onkin usein auttanut oppilaita selviämään mieltä hämmästyttävistä tilanteista. Wallu osallistuu myös koulupäivinä välituntivalvontoihin, missä se on mielellään kaikkien oppilaiden rapsuteltavana.

Aineeton vappu

Mahnanalan Ympäristökoululla on perinteisesti käyty vappuvaelluksella ja nautittu aineettomasta vapusta. Vaelluksen tarkoituksena on nauttia ulkoilusta ja retkeilystä tavara- ja kertakäyttökoristekeskeisen juhlimisen sijaan. Myös muiden juhlien vietossa ja koristelussa voidaan hyödyntää kierrätysmateriaalia, vaihtoehtoisia viettotapoja ja kestäviä koristeita. Ideointiin kannattaa osallistaa oppilaita tai oppilasraatia.

Maaseutulähtöisyys ja kestävyyskumppanuus

Hämeenkyrössä on perustettu maatalouden innovaatio- ja kehitysryhmä, jonka avulla pyritään kehittämään koulujen yhteistyötä paikallisten maaseutuyrittäjien kanssa esimerkiksi tilavierailujen ja tilavierailijoiden avulla. Yhteistyöllä pyritään tutustumaan alkutuotantoon, ruoan reittiin sekä ruokahävikkiin. Aiheilla korostetaan myös kulttuurista kestävyttä ja kotiseudun näkökulmaa. Tavoitteena on saada maatilavierailut ja/tai vierailijat vähintään kahdesti (ala- ja yläkoululla) perusopetuksen aikana paikalliseen opetussuunnitelmaan. Tärkeänä yhteistyökumppanina peruskouluille on myös Ammatti-instituutti lisäkin (Sasky) Osaran maaseutuopetusyksikkö.

kEKO-hankkeessa toteutettuja muita toimintamalleja

kEKO-tiimi

Kestävä koulu -hankkeen aikana Yhteiskoululle, Mahanalan Ympäristökoululle sekä Kirkonkylän koululle perustettiin kestävä koulu -oppilastiimit, jotka pääsivät kehittämään oppimateriaalia ja oman koulun kestävyystoimintaa. Mikäli koululla ei toimi jo Vihreä lippu -raatia, on kEKO-tiimi hyvä keino lisätä kouluarkeen kestävyysteemoja ja -tapahtumia oppilaslähtöisesti. Suurin vahvuus toiminnassa oli yhteistyö eri koulujen ja kouluasteiden välillä. Myös hankkeen jälkeen yhteiset tiimien tapaamiset tai lyhyet katsaukset etäyhteyksillä antavat tiimeille uusia ideoita ja lisäävät yhteenkuuluvuuden tunnetta koulujen välillä.

Ympäristöraadin jäsenen tehtävänä on esimerkiksi tiedottaa oman ryhmänsä oppijoita tapahtumista, kysyä toiveita tai mielipiteitä, esitellä tulevia tapahtumia sekä järjestää äänestyksiä ja kilpailuja kestävyysaiheisiin liittyen. Koulun arjessa oppilas- ja ympäristöraadit voivat organisoida yhdessä muiden oppijoiden kanssa esimerkiksi lämmön, valaistuksen ja/tai ruokahävikin mittauksia. Nuoremmat oppijat voivat tehdä mittauksia havainnoimalla ja käyttää esimerkiksi hymiöitä havainnollistamaan energian säästöä.

Hankkeessa toteutettu MOK: kestävä koulu – kestävät yritykset

Hämeenkyrön Yhteiskoulun 9. luokkalaiset suorittivat yhteistyöprojektin paikallisten yritysten kanssa keväällä 2024. Projektin tarkoituksena oli kehittää yhteistyötä nuorten ja paikallisten yritysten välillä sekä havainnollistaa oppilaille kestävä kehitys eri ulottuvuuksia työelämän näkökulmasta. Ideaalitulanteessa myös mukaan lähteneillä yrittäjillä oli mahdollisuus saada konkreettista hyötyä itselleen oppilaiden töiden kautta.

Työskentely tapahtui luokittain, maksimissaan viiden henkilön pienryhmissä. Projektissa oppilaat tutustuivat yhteistyöyritykseensä joko vieraillemalla yrityksen toimitiloissa tai yrittäjien vieraillessa koululla. Yritykseen tutustumisen jälkeen oppilasryhmät päättivät yhdessä kestävä kehityksen näkökulman, jonka kautta he tarkastelivat yrityskumppaninsa toimintaa. Ryhmien toiminnan keskiössä olivat ryhmätyötaidot sekä tiedonhaku.

Projekti oli samalla osa 9. luokan yhteiskuntaopin opintoja, eli oppilaiden työt arvosteltiin kouluarvosanoin. Oppilaat saivat työstään palautetta myös yrityskumppaniltaan. Usean ulkoisen motivaattorin tarjoaminen lisäsi oppilaiden sitoutumista projektin työntekoon.

lin kunnan retkivälinelainaamo

Hankkeen kautta tutustuimme myös lin kunnassa aiemmin tehtyihin kestävyysoimiin ja -ratkaisuihin. lin kunnassa luonnossa liikkumiseen on käytetty paljon resursseja ja retkivälineistö on saatu koko kunnan koulujen käyttöön lainaamon avulla. Kaikki kunnan retkeilyvälineet löytyvät yhden koulun varastosta, josta niitä lainataan myös muiden koulujen käyttöön. Retkivälineistöä on laajennettu hiljalleen ja lainattavaksi löytyy esimerkiksi kajakkeja, lumilautoja, suksia, fatbikeja sekä vaellustarvikkeita, kuten rinkkoja ja trangoita.

Mappa

Mappa on materiaalipankki, josta löytyy valtava määrä opetusmateriaalia ympäristö-, ilmasto-, kestävyys- ja seikkailukasvatukseen. Mappaan päivitetään tällä hetkellä myös linkityksiä opetussuunnitelman perusteiden tavoitteisiin. Jatkossa tehtäviä voi hakea opetussuunnitelman tavoitteen perusteella ja valituista tehtävistä näkee, mitä opetussuunnitelman tavoitteita tehtävä käsittelee. Myös Kestävä koulu -hankkeessa tehty oppimateriaali tulee jakoon Mappaan.

Kestävyystoiminta eri tasoilla

Oppilaiden toiminta

Oppijoiden demokraattisesti valitut oppilas- tai ympäristöraadit ovat tärkeitä vaikuttamisen kanavia koulujen arjen toiminnassa. Niiden tehtävänä on edistää oppilaiden vaikutusmahdollisuuksia ja osallisuutta. Säännöllisesti kokoontuvan oppilaskunnan tai ympäristöraadin kautta saamme koko koulun päätöksentekoon mukaan oppijoiden toiveita ja mielipiteitä. Kestävyystoiminnan pohjana käytetään vuosikellojen mukaisia sisältöjä, vuosiluokkaistamisen ideaa tai Vihreä lippu -teemaa. On tärkeää, että oppijat osallistetaan suunnittelemaan, toteuttamaan, arvioimaan ja kehittämään toimintaa yhdessä opettajien kanssa.

Koulun arjessa on tärkeä mahdollistaa kaikkien oppijoiden osallisuus ja mahdollisuus vaikuttaa yksikön kestävyystoimintaan. Opettaminen, arjen toimintakulttuurissa mukana oleminen ja vaikuttaminen antavat oppijoille tärkeitä taitoja omaa elämää varten. Esimerkiksi päivänavaukset, esitelmät ja kilpailut mahdollistavat kaikille oppijoille mahdollisuuden toimia osana koulun kestävyystoimintaa ja harjoitella omia vaikuttamisen taitojaan.

Henkilöstön kestävyystoiminta

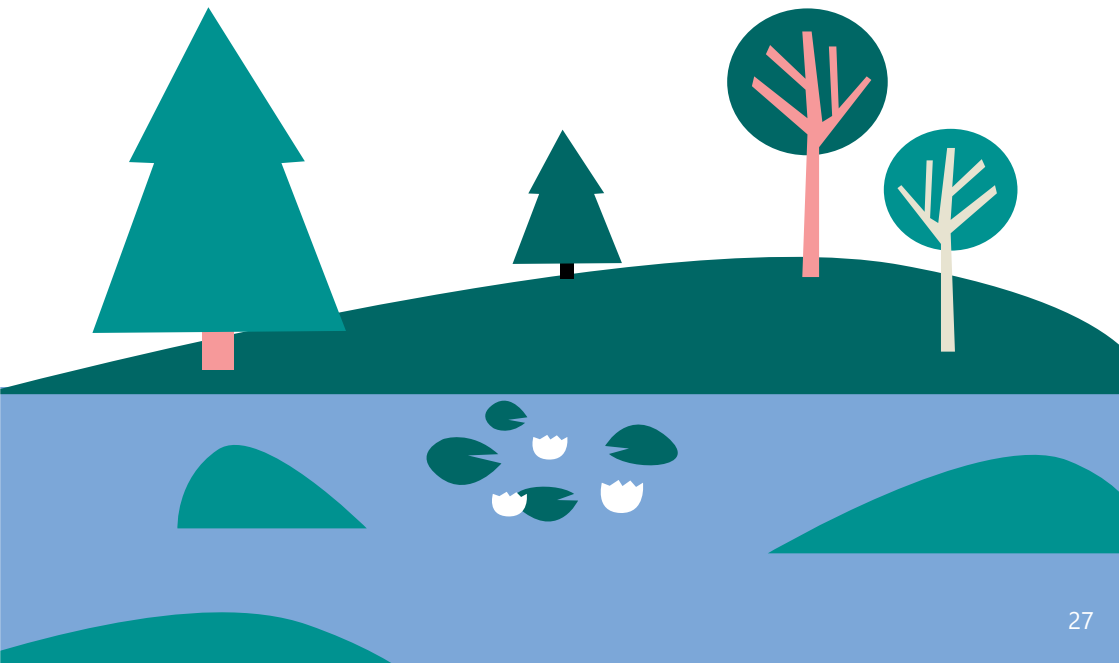
Koulun kestävyyskasvatuksen kehittäminen on koko henkilöstön yhteinen tehtävä. Henkilöstön on tärkeä tiedostaa, miten eri oppiaineet ja opetettavat asiat liittyvät kestävyyskasvatukseen ja miten henkilöstön näyttämä toimintamalli vaikuttaa myös oppilaisiin. Yksikössä on tärkeää järjestää henkilöstölle aikaa keskustella ja suunnitella yhdessä koulun kestävyyskasvustoimintaa. Yhdessä suunnittelemalla saadaan kaikille yhteinen ymmärrys ja selkeä visio kestävyystoiminnan tavoitteista. Koulutusten avulla tuetaan henkilöstön tietoja ja osaamista opetussuunnitelman ja kestävyyskasvatuksen teemojen linkittymisestä yksikön arkeen. Koulutukset vahvistavat myös tietoa siitä, miten kestävyyskasvatus liittyy opettajan opettamaan oppiaineeseen ja miten hän voi kehittää siihen liittyvää pedagogiikkaa. Tietoa ja osaamista jaetaan myös omassa työyhteisössä sekä tehdään yhteistyötä muiden koulujen kanssa. Hämeenkyröläisessä ekotukihenkilö-toimintamallissa jokaisella koululla on ollut kestävyystoiminnan vastuuhenkilö, joka on kehittänyt oman yksikön toimintaa ja pohtinut toimintamalleja yhdessä muiden ekotukihenkilöiden kanssa. Tästä vastuutehtävästä on saanut työnteovuuslisää (tva).

Koulun kestävyysjohtaminen

Kestävyyskasvatuksen edistäminen on johtamisen keskiössä. Rehtorin on tärkeä tiedostaa opetussuunnitelman laaja-alaiset tavoitteet sekä kuntastrategian kehittämisteemat. Rehtori edistää näitä tavoitteita ja arvojen toteutumista omalla esimerkillään sekä toiminnallaan koulun arjessa.

Rehtorin antama arvostus, kannustus ja tuki on tärkeää kaikessa koulun kestävyystyössä. On tärkeää vahvistaa henkilöstön keskinäistä luottamusta ja kehittää koulun kestävyystoimintaa pitkäjänteisesti. Samalla on tärkeä huolehtia vastuuhenkilöiden voimavaroista ja työrauhasta. Elokuun 2024 alusta on johtavan rehtorin toimenkuvaan lisätty kestävyyskasvatuksen koordinointitehtävä.

Lukuvuosisuunnitelmaan kirjataan koulun henkilöstön kanssa kolme tasoa. **Koko koulun tasolla** mietitään yksikköön yhteinen tavoite. **Henkilöstön** tasolla mietitään, miten tavoitetta edistetään toimintakauden aikana. **Oppilaiden ja huoltajien tasolla** mietitään, miten tavoite ja toiminta näkyvät oppilaiden arjessa ja koteihin. Lukuvuoden päättyessä tarkastellaan tavoitteen toteutumista uudelleen koko henkilöstön kesken. Rehtorin on tärkeä nostaa kestävyyskasvatuksen asioita säännöllisesti esille vastuuhenkilöiden kanssa keskusteluissa ja henkilöstön yhteissuunnittelussa sekä palavereissa. Näin saadaan varmistettua, että koko henkilöstö on selvillä kestävyyskasvatuksen toiminnasta ja edistymisestä.

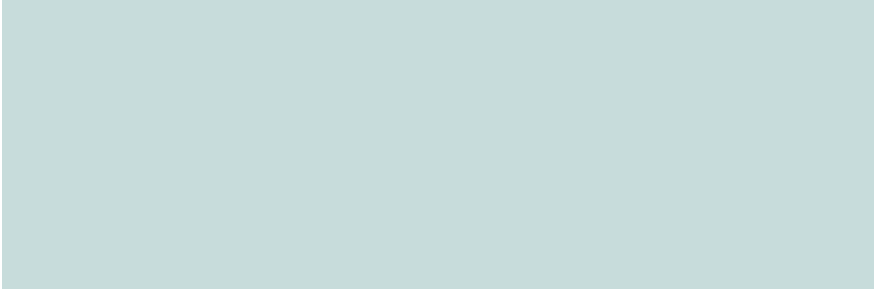

Onko yksikkömme matkalla kohti kestävä koulua?

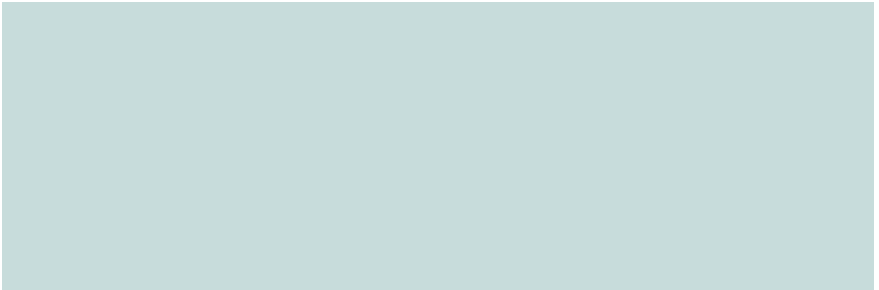
- ☐ Koulun johto tukee kestävyystoimintaa
- ☐ Koulussa on aktiivinen oppilaiden tiimi, joka pohtii kestävyysteemaa
- ☐ Koulussa on opettaja tai opettajatiimi, jotka vastaavat kestävyystoiminnan kehittämisestä
- ☐ Teemme tavoitteita, joilla tarkastelemme ja kehitämme toimintaa kestävyysnäkökulmasta
- ☐ Oppilaat pääsevät vaikuttamaan
- ☐ Lukuvuoden alussa tehdään myös kestävyysliittyviä tavoitteita
- ☐ Tavoitteita arvioidaan lukuvuoden lopussa
- ☐ Kestävyysnäkökulmaa on tarjolla koulutuksissa ja niihin pääsy mahdollistetaan
- ☐ Kestävyysaiheet ovat esillä henkilöstön YS-kokouksissa
- ☐ Koulu noudattaa kestävyysnäkökulmaa tai omia vuosikellon tavoitteita
- ☐ Henkilökunta näyttää mallia myös omalla toiminnallaan
- ☐ Koko henkilökunta sitoutuu ja osallistuu kestävyysnäkökulman edistämiseen koulun toiminnassa

Kestävyiden tavoitteet lukuvuodelle

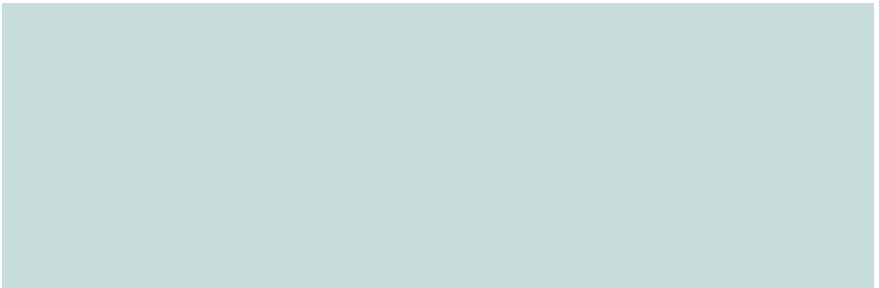
Kestävyiden teema, johon kiinnitetään erityistä huomiota lukuvuoden aikana:

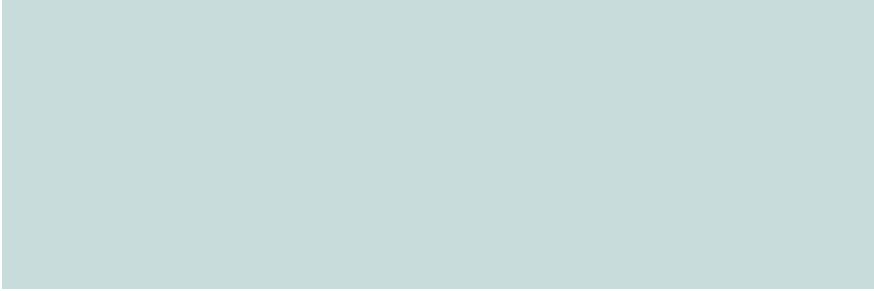
Koko koulun tavoite teemaan liittyen:

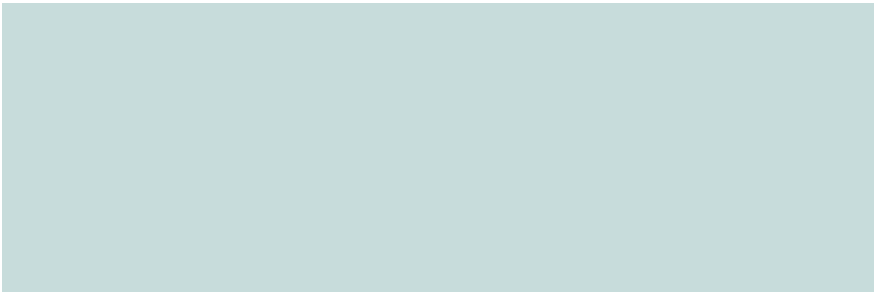
Miten tavoitetta edistetään lukuvuoden aikana:

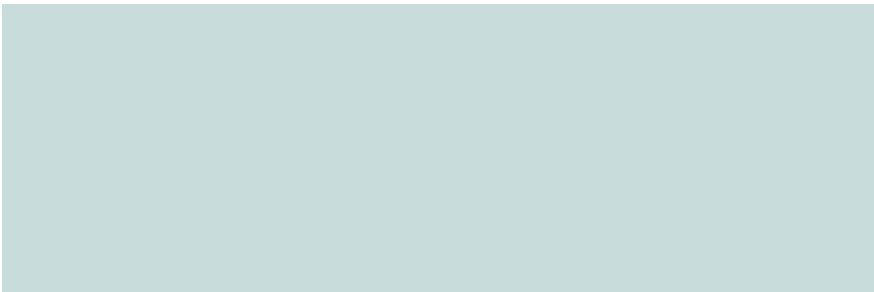
Teemaan liittyvä tavoite oppilaiden arjessa:

A large, empty rectangular box with a light blue-grey background, intended for students to write their goals related to the theme.

Miten tavoite ja toiminta näkyy koteihin:

A large, empty rectangular box with a light blue-grey background, intended for students to describe how their goals and activities manifest in their homes.

Miten tavoitteissa onnistuttiin lukuvuoden aikana:

A large, empty rectangular box with a light blue-grey background, intended for students to reflect on how they achieved their goals during the school year.

Opetushallituksen Ilmasto- ja kestävyyskasvatuksen hanke 2022-2024

Hämeenkyrön kEKO-työryhmä

Annukka Alppi
Laura Virtanen
Silja Isoitu-Sjöblom
Lea Hietanen
Jyri Rantamäki
Susanna Haapala

Julkaisussa on käytetty seuraavia lähteitä

Vesterinen, Marjo, Kestävyysosaamisen opetus alakouluissa.
<https://www.sirene.fi/blog/kestavyysosaamisen-opetus-alakouluissa/>
(luettu 6/2024)

Opetushallitus, Honkala Satu, Agenda 2030 -tiekartta.
<https://www.oph.fi/fi/opettajat-ja-kasvattajat/agenda-2030-tiekartta-kestavaan-tulevaisuuteen> (luettu 6/2024)

Alueellinen yleissivistän koulutuksen globaalikasvatussuunnitelma
(GLOPS, Tampereen seutu 2022)

Hämeenkyrön perusopetuksen paikallinen opetussuunnitelma 2016

Hämeenkyrön varhaiskasvatussuunnitelma 2022

Hämeenkyrö

Oppaan kuvitus ja taitto: Mira Aro